

Servais P i n c k a e r s. *Morality: The Catholic View*. South Bend: St. Augustine's Press 2001 ss. VIII+141.

Ta niewielka praca znanego belgijskiego teologa moralisty, członka Zakonu Dominikańskiego, wpisuje się w jego wcześniejsze, dojrzałe i ważne studia nad istotą i przemianami teologii moralnej. Ma ona charakter przystępnego wykładu na temat najważniejszych zagadnień moralności chrześcijańskiej, co czyni je bardziej zrozumiałymi dla przeciętnego czytelnika. Tym samym książka ta wydaje się prosta i łatwa w lekturze, jakkolwiek jest precyzyjna w sformułowaniach, a przez to nie traci nic ze swej profesjonalności. A. MacIntyre w przedmowie właśnie na to zwraca uwagę, gdy pisze, że o. Pinckaers ma „rzadką zdolność dokładnego poznania, co trzeba powiedzieć oraz kiedy i jak, i do kogo to powiedzieć” (s. VII). Dzięki temu ta publikacja będzie pożyteczna nie tylko dla nauczycieli etyki chrześcijańskiej i ich studentów, ale i dla wszystkich, którzy chcą zrozumieć istotę katolickiej wizji życia moralnego.

Pinckaers jest autorem szeregu innych ważnych prac z zakresu teologii moralnej, np. *Źródła moralności chrześcijańskiej. Jej metoda, treść, historia* (Poznań: W drodze 1994), czy wybór z jego tekstów wydany jako *The Pinckaers Reader: Renewing Thomistic Moral Theology* (Red. J. Berkman, C. S. Titus. Washington D.C.: CUA Press 2005). Ta praca została wydana pierwotnie po francusku w 1991 r. przez Les Editions du Cerf jako *La morale catholique*. Tłumaczenie na angielski przygotował M. Sherwin.

Już na początku Pinckaers podkreśla znaczenie katolickiej nauki moralnej nie tylko dla katolików. W istocie jest ona ważna dla wszystkich i to był jeden z powodów przygotowania tego opracowania: „Katolicka nauka moralna nie jest zastrzeżona

jedynie dla wiernych rzymskiego Kościoła, ale sięga do całego świata na dwa podstawowe sposoby. Po pierwsze, usiłuje wyjaśnić prawo naturalne wypisane w każdym ludzkim sercu, zaczynając od Dziesięciu Przykazań. Po drugie, ponieważ jej źródłem jest Ewangelia, katolicka nauka moralna uczestniczy także w powszechnym dynamizmie, jaki Duch zlewa na Słowo Chrystusa” (s. 1). Całość wykładu jest tutaj oparta na dwupodziale. W części I zawarty jest przegląd źródeł chrześcijańskiej nauki moralnej i jej teologiczny rozwój do czasów najnowszych. W części II autor daje krótką syntezę centralnych zagadnień katolickiej nauki moralnej w taki sposób, by była ona wierna swojemu pochodzeniu i wymogom soborowej odnowy. Zaznacza, że „katolicka” oznacza „w szerszym sensie”, jako w dużym stopniu zgodna i wspólna także dla innych tradycji chrześcijańskich.

Poszukując biblijnych źródeł nauki moralnej Pinckaers akcentuje szczególnie Ewangelie, a w nich Kazanie na Górze oraz wybrane teksty z listów św. Pawła, szczególnie z Listu do Rzymian. Dostrzega dwa główne bieguny Pawłowego nauczania moralnego: Osobę Jezusa jako źródło (stąd życie chrześcijanina to „życie w Chrystusie” albo „w Duchu”) oraz wiarę, że Boże działanie i woła mogą być rozpoznane przez ludzi za pomocą rozumu i w sumieniu. Cała późniejsza tradycja moralna będzie się w jakiś sposób odwoływać do tego podwójnego zakorzenienia w rozumie i wierze, w naturze i łasce (s. 17).

Z kolei analiza biegnie przez wybranych Ojców Kościoła, z akcentem na św. Augustyna, a dalej dotyczy szczególnie ważnych pism św. Tomasza z Akwinu. Stąd można powiedzieć, że wizja św. Tomasza „łączy w niezwykły sposób moc rozumu i znajomość doświadczenia kontemplacyjnego w poznaniu wiary”, przedstawiając „moralność szczęścia, cnót i darów”, za którą stoi dziedzictwo chrześcijańskie, oparte na Ewangelii i Ojcach Kościoła, oraz ludzka mądrość, której najlepszym świadkiem był Arystoteles (s. 30). Ten krótki przegląd historii teologii moralnej idzie następnie ku pismom jezuickim i powstaniu metody kazuistycznej. Wspomina się strukturę teologii moralnej według św. Alfonsa Liguori oraz szereg późniejszych, powszechnie używanych podręczników.

Nieco więcej uwagi Pinckaers poświęca sytuacji teologii moralnej po Vaticanum II. Soborowe wezwanie do „otwarcia się na świat” zostało przez niektórych zinterpretowane jako radykalne przesunięcie akcentów i poszukiwanie w świecie prawdy moralnej, norm itp. Pojawiła się wątpliwość co do specyfiki etyki chrześcijańskiej, jak zaczęto coraz częściej nazywać teologię moralną. Pinckaers krytycznie podchodzi do propozycji np. J. Fuchsa, który widzi charakterystycznie chrześcijańskie ujęcie na poziomie transcendentálnym podstawowych postaw życiowych i inspiracji płynącej z wiary, natomiast na poziomie zachowań konkretnych, kategorialnych, mówi jedynie o podejściu ludzkim. Według Pinckaersa takie ujęcie wprowadza niebezpieczny dualizm w ludzkie życie, rodząc moralność chrześcijańską i ludzką jako odrębne (s. 47). Doszło do pomieszania metody naukowej (opartej na obserwacji i eksperymencie) i moralnej (opartej na wewnętrznym doświadczeniu powinności), a z kolei do zanegowania prawa naturalnego oraz absolutnych norm moralnych. W konsekwencji zrodziło się niebezpieczeństwo relatywizmu etycznego, przed czym słusznie przestrzega wiernych Magisterium Kościoła (s. 55). Dotknęło to także rozumienia sumienia. Następnie autor wymienia szereg znaczących dokumentów Kościoła

od *Humanae vitae* po *Katechizm Kościoła Katolickiego*, jak też liczne wypowiedzi Jana Pawła II. Podkreśla, że wszędzie tutaj chodzi o „szacunek dla osoby ludzkiej i jej życia od poczęcia do śmierci. Dokumenty te wyrażają powszechne pragnienie głoszenia godności wszystkich ludzi i obrony ich fundamentalnych praw w zgodzie z prawem naturalnym” (s. 62).

W drugiej części swojej książki Pinckaers najpierw koncentruje się na zagadnieniu szczęścia i jego relacji do wolności. Jak zwykle sięga do Akwinaty, by podkreślić właściwe rozumienie osoby ludzkiej, stworzonej na obraz Boży, a więc wyposażonej w wolność wyboru. Podczas gdy wcześniej traktat o szczęściu zawsze miał swoje miejsce w nauce moralnej (jak choćby u Tomasza), od XIV w. nastąpiła radykalna zmiana i akcent przesunął się na obowiązek (aż po szczególnie jednoznaczne poglądy Kanta). Ta „moralność obowiązku” doprowadziła w końcu do tego, że „moralność stanęła na progu oddzielenia się od Boga”, co głęboko zakłóciło dziedzinę teologii moralnej (s. 73). Autor sądzi, że trzeba przywrócić szczęściu właściwe mu miejsce w życiu moralnym, z zastrzeżeniem, że trzeba je właściwie rozumieć jako duchową radość z prawdy (a nie jako przyjemność). Jak pisał św. Augustyn: „Życie szczęśliwe to radość, która się rodzi z prawdy (*gaudium de veritate*)” (s. 77). Jest to warunek rzeczywistej odnowy teologii moralnej. Niejako w tym samym duchu kolejny fragment rozważań Pinckaersa traktuje o konieczności przywrócenia Ducha Świętego do teologii moralnej, by tym samym lepiej pojąć znaczenie ewangelicznego nowego Prawa. Pozwala to dostrzec wszystkie wymiary chrześcijańskiej moralności – chodzi o życie osobiste i kościelne zarazem, duchowe i ucieleśnione, o zjednoczenie Ducha z literą Ewangelii, wiary z sakramentami czy wewnętrznej modlitwy z liturgią (s. 94-95). W ostatnim rozdziale Pinckaers przywołuje zagadnienie prawa naturalnego, które na różne sposoby bywa zafałszowywane czy nawet odrzucane. Odwołuje się po raz kolejny do św. Tomasza, by wyartykułować tzw. podstawowe skłonności: do dobra, do zachowania własnego życia, do przekazania życia, do prawdy i do życia w społeczności (por. s. 99-109).

Jako uzupełnienie swojego wykładu Pinckaers podaje krótkie wyjaśnienie kilkunastu wybranych pojęć (s. 114-115), które mogą się okazać niezrozumiałe dla nieprzygotowanego czytelnika (do którego autor również się zwraca), wybraną bibliografię (s. 116-121) oraz dwa indeksy – osobowy i rzeczowy (s. 123-139). Na zakończenie podaje też wykaz przywołanych tekstów biblijnych. Ta – jak wspomniano – niezbyt obszerna, ale uważna i precyzyjnie napisana praca Pinckaersa, w której przewija się wezwanie do rozwijania „czujnej teologii moralnej” (s. 112-113), będzie owocną lekturą tak dla zajmujących się profesjonalnie teologią moralną, jak i dla laików poszukujących właściwego rozumienia życia moralnego, szczególnie w świetle Bożego Objawienia.

Ks. Sławomir Nowosad
Instytut Teologii Moralnej KUL